Anni Pietarinen
Hallitussihteeri
Työ- ja tasa-arvo-osasto

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijalausunto esityksestä kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain 1 ja 24 § :n muuttamisesta

Sosiaali- ja terveysministeriö (jatkossa ministeriö) kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annettua lakia (kausityölaki) sen mahdollistamiseksi, että luonnontuotteiden keruu voidaan lisätä lain soveltamisalaan. Ministeriö pitää esitystä kannatettavana. Ehdotettu muutos turvaisi paremmin luonnontuotteiden kerääjille toimeentulon ja parantaisi heidän oikeusasemaansa verrattuna siihen, että luonnontuotteiden keruu perustuisi lakiin luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta (marjalaki). Luonnontuotteiden keruun järjestäminen työsuhteiseksi toiminnaksi selkeyttää myös työntarjoajan velvollisuuksia.

Tässä lausunnossa verrataan lakiehdotusta siihen, että luonnontuotteiden keruu perustuisi marjalakiin.

Vaikutukset sosiaaliturvaetuuksiin

Ehdotuksesta seuraisi se merkittävä muutos, että kausityöntekijöinä kerääjillä olisi oikeus sairaanhoitoon. Kausityöntekijät rinnastetaan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 56 §:n1 momentin 3 kohdan nojalla hyvinvointialueen asukkaaseen. Lisäksi luonnontuotteiden kerääjät tulisivat muutoksen jälkeen jatkossa pääsääntöisesti työeläkevakuutetuiksi. Työnantajan tulee ottaa työeläkevakuutus 17-vuotta täyttäneelle työntekijälle, jos hänen työansionsa ovat kalenterikuukauden aikana vähintään 68,57 euroa (vuonna 2024). Kertyneet työeläkkeet maksetaan aikanaan luonnontuotteiden kerääjille riippumatta kansalaisuudesta sekä siitä, missä maassa he maksuhetkellä asuvat. Työnantaja on lisäksi velvollinen työtapaturma- ja ammattitautilain (459/2015) nojalla vakuuttamaan luonnontuotteiden kerääjät myös työtapaturman ja ammattitaudin varalta. Edellytyksenä on, että työnantajan kalenterivuoden aikana teettämästä työstä maksama tai maksettavaksi sovittu työansio on yhteensä vähintään 1 500 euroa (vuonna 2024). Myös tämä muutos parantaa merkityksellisesti luonnontuotteiden kerääjien asemaa.

Vaikutukset työsuojeluvalvontaan

Luonnontuotteita keräävien henkilöiden siirtyminen kausityölain soveltamisalan piiriin ja näin kausityöntekijöiksi vaikuttaa työsuojeluviranomaisten suorittamaan valvontatyöhön.

Työsuojeluviranomainen valvoo majalain toteutumista, siltä osin kuin valvonta ei kuulu muulle toimivaltaiselle viranomaiselle. Työsuojeluviranomaiselle kuuluvia keskeisiä valvottavia asioita ovat tällä hetkellä lain 4 §:ssä mainittujen kerääjän oikeuksien toteutuminen ja 6 §:ssä mainitut luonnontuotekeruualan toimijan velvollisuudet perehdyttää kerääjä, toteuttaa yhteistyövelvollisuutta, pitää kerääjille tarjolla keruuvälineet ja -varusteet, huolehtia, että luonnontuotteiden sisäänostohinta on kerääjän tiedossa sekä pitää kerääjien nähtävillä viranomaisten yhteystiedot luonnontuotekeruualan toimijaa koskevan palautteen antamista varten.

Anni Pietarinen
Hallitussihteeri
Työ- ja tasa-arvo-osasto

Jos kerääjät ovat työsuhteisia, työsuojeluviranomaisen valvottavana on muun muassa työsuhteesta, työturvallisuudesta sekä työterveyshuollosta annetun lainsäädännön noudattaminen. Lisäksi työsuojeluviranomainen valvoo, että työntekijöillä on työnteko-oikeus. Valvottavaa lainsäädäntöä olisi lakiehdotuksen myötä jatkossa kokonaisuudessa enemmän. Työsuojeluviranomaisten valvontatyön kannalta työmäärää lisää se, jos samalla työnantajalla toimii kerääjiä – tai samat henkilöt keräävät luonnontuotteita - niin työsuhteissa kuin jokamiehenoikeuden nojalla. Työsuojelutarkastuksella on haastavaa arvioida, onko työ tehty jokamiehenoikeuden perusteella vai onko kyseessä työsuhteessa tapahtuva luonnontuotteiden kerääminen. Samoin valvontatyötä vaikeuttaa, että jatkossa työantajalla ei olisi marjalain mukaista velvollisuutta ilmoittaa etukäteen työsuojeluviranomaiselle kerääjien tukikohtien sijaintia.

Ministeriö huomauttaa, että kausityöviisumien haku- ja myöntöprosessien yhteydessä suoritettava työnantajan velvollisuuksia noudattamista koskeva ennakkovalvonta on erilaista kuin toisaalta marjalain mukaisessa yritysten arvioinnissa ja toisaalta työntekijöiden tai kausityöntekijöiden oleskelulupaprosessissa. Kausityölaki sinänsä mahdollistaa marjalakia tarkemman työantajaa koskevan ennakkokontrollin, koska kausityöhön oikeuttava lupa voidaan evätä työnantajasta johtuvasta syystä muun muassa silloin, kun sitä on haettu työskentelyyn sellaisen työnantajan palveluksessa, jolle on määrätty seuraamuksia työnantajavelvoitteiden rikkomisen tai jolle on määrätty seuraamuksia kausityölain mukaisten velvoitteiden vakavasta laiminlyönnistä tai joka ei ole noudattanut lakiin tai työehtosopimukseen perustuvia sosiaaliturvaan, verotukseen, työntekijöiden oikeuksiin, työoloihin tai työehtoihin liittyviä velvoitteitaan. Kausityölain epäämisperusteet ovat laajemmat, kuin ne, joilla marjalain mukaan luonnontuotealan toimijan luotettavuushakemus voidaan hylätä. Toisaalta kausityöviisumien kohdalla edustustot vastaavat ennakkovalvonnasta ilman TE-toimiston tukea toisin kuin marjalain mukaisessa ennakkovalvonnassa, jossa TE-toimisto on antanut edustustojen pyynnöstä lausuntoja mm. ulkomaalaisia luonnontuotteiden kerääjiä Suomeen kutsuvien yritysten ennakkoselvityksistä ja kyvystä vastata ulkomaalaisia kerääjiä koskevista velvoitteista. Kausityölain esitöissä (HE 80/2017 vp. s. 69) todetaan edustustojen tekemästä kausityöviisumihakemusten arvioinnista, että työnantajan antamalla kirjallisella vakuutuksella työnantaja sitoutetaan noudattamaan lain vaatimuksia, mikä vähentää tarvetta ennen maahantuloa selvittää työnantajan edellytyksiä ottaa palvelukseensa kausityöntekijöitä. Lisäksi todetaan, että kausityöviisumia myönnettäessä edustustolta ei edellytetä erityisiä toimia työnantajan laiminlyöntien selvittämiseksi, jos ei ilmene aihetta tällaista epäillä. Tiedot työnantajan laiminlyönneistä ja rikkomuksista ilmenisivät vuosittain ulkoasiainministeriölle toimitettavasta luettelosta. Kirjauksilla on haluttu mahdollistaa nopea lupaprosessi.

Ministeriö toteaa, että on ensisijaisen tärkeätä varmistaa viranomaisyhteistyössä, että ennakkovalvonta tulee olemaan jatkossa riittävän perusteellista ja että kausityöviisumipäätöksiä tekevillä on riittävät ja ajantasaiset tiedot työnantajista, jotka he pystyvät huomioimaan lupapäätöksissä tehdessä. Erityisen tärkeätä on, että viisumipäätöksen tekevillä on käytössään tiedot työnantajien laiminlyönneistä ja rikkomuksista. Jos työnantajia koskeva ennakkovalvonta heikentyy jatkossa, tarve jälkivalvonnalle lisääntyy entisestään.

Huomioiden työsuhteisiin sovellettavan sääntelyn valvonta, haastavat valvontatilanteet, jos samassa yrityksessä toimii sekä työsuhteisia että jokamiehenoikeudella luonnontuotteita kerääviä henkilöitä, vähentyneet ennakkotiedot tukikohtien sijainnista ja mahdollisesti muuttuva ennakkovalvonta, voidaan todeta, että työsuojeluvalvonnan työmäärä tulisi ehdotuksen myötä todennäköisesti lisääntymään.

Anni Pietarinen
Hallitussihteeri
Työ- ja tasa-arvo-osasto

Lopuksi ministeriö toteaa, että työsuojeluviranomaisen valvontatyön kannalta on keskeistä, että valvottava marjalaki on ajantasainen. Kuten ehdotuksessa on todettu, marjalaissa on muutos- ja tarkentamistarpeita.